

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag

21 november 2003

Ons kenmerk

VO/B&B/2003/47365

Onderwerp

Reactie op onderzoeken naar school op menselijke
maat

Het streven naar de school op menselijke maat is in het regeerakkoord opgenomen; dit is als volgt verwoord: "Het kabinet kiest voor kleinschalig onderwijs en stimuleert door fusies en de vorming van steeds grotere scholen af te remmen".

Ik vind het belangrijk dat leerlingen in een vertrouwde en veilige omgeving onderwijs genieten. In samenhang hiermee zijn er twee onderzoeken uitgevoerd om te kijken naar de relatie tussen de schoolgrootte en de kwaliteit van het onderwijs. De rapporten van deze onderzoeken heb ik in april van dit jaar naar de Tweede Kamer gezonden. Het ging hier om twee rapporten:

- Het rapport van de Inspectie van het Onderwijs met de titel 'Schoolgrootte en kwaliteit. Groot in kleinschaligheid'. Dit is het rapport van hun onderzoek naar het verband tussen de kwaliteit van de school en de aspecten schoolgrootte (aantal leerlingen per vestiging), inrichting (aparte units, gebouwen, gescheiden leerlingstromen) en samenstelling (schooltypes).
- De brochure van DHV en KPC met de titel 'Eén schaal is geen schaal. De menselijke maat in schoolgebouwen'. In deze brochure wordt een aantal voorbeelden beschreven van scholen die hun gebouw en hun organisatie vanuit een streven naar kleinschaligheid hebben ingericht.

In deze brief kom ik met een reactie op deze twee rapporten. Deze brief heeft het karakter van een voortgangsrapportage. Alvorens in te gaan op de resultaten wil ik eerst het begrip schoolgrootte toelichten.

Definitie van schoolgrootte

Een school is op meerdere manieren te definiëren Een school is de bekostigingseenheid of bestuurlijke eenheid, het BRIN-nummer. Scholen kunnen bestaan uit meerdere vestigingen. Vestigingen kunnen bestaan uit meerdere gebouwen. Gebouwen kunnen bestaan uit meerdere units. Het gebouw wordt gezien als de directe leeromgeving van de leerlingen en wordt daarom vaak met school aangeduid. Wanneer leerlingen en ouders over een grote school spreken, bedoelen zij meestal een gebouw met veel leerlingen. Echter het aantal leerlingen per gebouw zegt niet direct iets over de schoolgrootte zoals deze door leerlingen beleefd wordt. In een groot schoolgebouw kan heel goed kleinschaligheid bewerkstelligd worden door de bouwkundige en organisatorische vormgeving, bijvoorbeeld door de onder- en bovenbouw in aparte gedeeltes van het gebouw onder te brengen. Op deze manier worden de voordelen van veel leerlingen in een gebouw voor de school, zoals een grote diversiteit in opleidingen, gecombineerd met de voordelen van kleinschaligheid voor de leerlingen, zoals een vertrouwde omgeving.

In het onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs is schoolgrootte gedefinieerd als het aantal leerlingen per zogenaamd 'object van toezicht'. Een object van toezicht is een onderwijskundige

eenheid met een eigen in- en uitstroom van leerlingen en een eigen onderwijskundig beleid. Deze objecten van toezicht komen over het algemeen overeen met (zelfstandige) vestigingen van een school. Bij de portretten van Interstudie die bij het rapport van de inspectie zijn opgenomen, is dezelfde definitie gehanteerd. In de brochure van DHV en KPC wordt ook deze definitie van schoolgrootte gehanteerd.

Resultaten van de onderzoeken

De Inspectie van het Onderwijs heeft verdere analyses gemaakt van de relatie tussen de schoolgrootte (met inachtneming van interne inrichting van scholen) en kwaliteit. Dit is gedaan aan de hand van kwaliteitsindicatoren die zijn vastgesteld in het inspectietoezicht. Bij het rapport van de inspectie zijn praktijkvoorbeelden opgenomen, die door het bureau Interstudie zijn opgesteld.

Uit de analyse van de inspectie blijkt dat er over alle indicatoren geen relatie is tussen schoolgrootte en kwaliteit. Een conclusie van de inspectie luidt: 'Uit dit onderzoek blijkt dat er geen eenduidig antwoord is te geven op de vraag of de schoolgrootte een bepalende factor is voor de kwaliteit van scholen. Daarvoor zijn er teveel aspecten van kwaliteit te onderscheiden en zijn de manieren waarop scholen zich organiseren en inrichten te divers.' Er zijn wel indicatoren waar of de grotere of de kleinere scholen beter op scoren. Zo is bijvoorbeeld een wat betere didactiek te vinden in kleinere scholen, maar hun specifieke leerlingenbegeleiding en algehele kwaliteitszorg worden als minder beoordeeld. Grotere scholen, waar leerlingen zijn ondergebracht in kleinere gebouwen of units binnen een groter gebouw, scoren goed op zowel de didactiek als de leerlingbegeleiding en de uitstraling van het gebouw. De middelgrote scholen steken op geen enkel kwaliteitsaspect boven de kleine en grote scholen uit.

De portretten van Interstudie, die een onderdeel vormen van het rapport van de inspectie, geven een beeld van de beleving van de leerlingen van de school en de interne organisatie, alsmede factoren die hierbij een rol spelen. De schoolgrootte op zich blijkt volgens de portretten van Interstudie geen relevante factor voor leerlingen te zijn bij de beleving van de school en de interne organisatie. Een conclusie bij de portretten luidt: 'Opvallend is dat de grootte van de school voor de meeste leerlingen een gegeven is, waaraan ze hun positieve of negatieve oordeel nauwelijks relateren.'

DHV en KPC hebben een brochure opgesteld: 'Eén schaal is geen schaal. De menselijke maat in schoolgebouwen'. Hierin zijn mogelijkheden opgenomen voor bouwkundige (her)inrichting van schoolgebouwen, gericht op het realiseren van een kleinschalige leer- en werkomgeving. In de brochure staan elf Nederlandse en drie buitenlandse scholen beschreven. Dit zijn scholen die hun gebouw en hun organisatie vanuit een streven naar kleinschaligheid hebben ingericht.

Het bouwkundige rapport van DHV en KPC bevat in de vorm van een brochure een groot aantal praktische en boeiende voorbeelden van de relatie tussen organisatorische uitgangspunten en bouwkundige vormgeving. Daarmee vormt de brochure voor scholen een inspiratiebron om het onderwijs kleinschalig vorm te geven binnen een groter geheel. De brochure is dan ook onder scholen verspreid.

Huidige situatie in cijfers

In het schooljaar 2002-2003 was er een totaal aantal leerlingen van 881.324 op 680 scholen, wat neerkomt op een gemiddeld aantal leerlingen van 1.296 per school. Hierbij is uitgegaan van de school als BRIN-nummer. Per school zijn dus alle leerlingen van hoofd- en nevenvestigingen bij elkaar geteld. Op dit niveau heeft 78% van de scholen minder dan 2000 leerlingen. Van de scholen heeft 53,6% zelfs minder dan 1250 leerlingen per school.

Er kan ook naar het aantal leerlingen per vestiging gekeken worden. In totaal zijn er 1310 vestigingen, met een gemiddelde van 673 leerlingen per vestiging. De meeste vestigingen hebben minder dan 1000 leerlingen, namelijk 73,9%. Bijna de helft van de vestigingen, 46,8% heeft zelfs minder dan 500 leerlingen. De brede scholengemeenschap heeft de meeste vestigingen met veel leerlingen. Van deze scholen hebben de meeste vestigingen minder dan 1250 leerlingen, namelijk 84,4%. De vergelijking tussen het aantal leerlingen per school en per vestiging is in onderstaande tabel uiteen gezet.

Aantal leerlingen	School	Vestiging
< 500	26,4	46,8
< 750	34,0	60,6
< 1000	43,6	73,9
< 1250	53,6	84,6
< 1500	64,9	92,4
< 1750	72,0	96,7
< 2000	78,0	98,4

Aantal leerlingen per school en per vestiging in procenten

Over het algemeen hebben de meeste scholen, wanneer gekeken wordt naar het aantal leerlingen per vestiging, geen groot leerlingaantal. Er zijn wel enkele scholen en vestigingen met veel leerlingen, maar dit zijn er maar weinig. Bovendien is bij deze tellingen geen rekening gehouden met het leerlingaantal per gebouw. Een vestiging kan immers uit meerdere gebouwen bestaan. Een school met veel leerlingen kan dus bestaan uit enkele gebouwen met een klein leerlingaantal. Verder kan een gebouw weer bestaan uit meerdere units of onderdelen, waardoor het uiteindelijke leerlingaantal nog weer lager kan liggen. Over deze niveaus het leerlingaantal per gebouw en het leerlingaantal per unit, zijn nog geen gegevens beschikbaar.

Reactie

Ik blijf streven naar de school op menselijke maat. Naar mijn opvatting is het aantal leerlingen per gebouw in eerste instantie bepalend voor de beleving door de leerlingen en ouders van de school, en niet het aantal leerlingen van de school als bekostigingseenheid, het BRIN-nummer, of het aantal leerlingen per vestiging. Daarnaast vind ik de inrichting van een schoolgebouw ook belangrijk. Immers, zelfs binnen een groot gebouw met veel leerlingen kan kleinschaligheid bewerkstelligd worden door een kleinschalige bouwkundige en organisatorische vormgeving. De uitkomsten van de onderzoeken geven voor dit moment geen negatieve gevolgen aan voor de kwaliteit van het onderwijs op vestigingen met veel leerlingen.

Vervolgacties

Niettemin wil ik enkele vervolgacties ondernemen.

- Onderzoek naar de relatie tussen schoolgrootte en de kwaliteit van het onderwijs blijft aandachtspunt bij de inspectie. Dit onderzoek zal verder worden verfijnd, de inspectie gaat het aantal gebouwen en het aantal leerlingen per gebouw in kaart brengen.
- Ik ga in gesprek met het veld over hun opvattingen rond de school op menselijke maat. Ik zal dit onderwerp meenemen in de interactieve trajecten, die de komende tijd ondernomen worden. Ook neem ik het onderwerp mee in het bestuurlijk overleg en andere contacten. Op deze manier kan ik van het veld en bestuurders horen in hoeverre zij het een probleem vinden als er veel leerlingen in een gebouw onderwijs volgen.

Deze vervolgacties hebben de instemming van de besturenorganisaties.

Daarnaast heb ik de laatste tijd al enkele acties ondernomen op dit vlak.

- De kleinschalige bouwkundige en organisatorische vormgeving wordt gestimuleerd door de brochure van DHV en KPC, deze is verspreid onder de scholen.
- Het wetsvoorstel nevenvestigingen categoriale scholen: er kunnen nieuwe nevenvestigingen gesticht worden en de norm voor het stichten hiervan is verlaagd.
- Bij de toetsingskaders is het uitgangspunt gehanteerd dat niet schaalvergroting maar de school op menselijke maat bevordert wordt.

Ik zal u informeren over de voortgang op het gebied van de school op menselijke maat via het jaarverslag van het departement. Hoewel de schoolgrootte op dit moment niet voor problemen zorgt in

relatie met de kwaliteit van het onderwijs, vind ik het belangrijk om aandacht te blijven besteden aan de school op menselijke maat.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Maria J.A. van der Hoeven)